

Türk Halk Anlatılarında Peri

Fairy in Turkish Folk Narratives

Fadime Tikbaş Apak¹

Öz

Periler Türk kültürünün hem yazılı hem de sözlü edebiyat türlerinde kendine yer bulan ortak bir motiftir. Özellikle anlatmaya dayalı türlerden biri olan masallar perilerin yoğun olarak tespit edildiği anlatılardır. Anlatı ve inançların olağanüstü şahıs/varlık kadrosu içinde değerlendirilen perilerle ilgili veriler, onlara dair detaylı bir tasviri olanaklı kılmaktadır. Anlatı ve inançlar aracılığıyla perilerin cinsiyetleri, görünüşleri, güçlü ve zayıf yanları, sihirleri, yeminleri, insan ve toplumla ilişkileri, yaşadıkları yerler kısacası fiziksel, varlıksal/kişisel ve toplumsal yönleriyle ilgili büyük bir kültürel bellek oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında Türk halk anlatılarında periler konu edilmektedir. Kavram olarak peri, Türk kültürünün temel metinlerinden Altun Yaruk, Kutadgu Bilig ve Dîvânu Lügati't-Türk'te perinin karşılıkları; Türkçe Sözlük ile Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde, Yeni Tarama Sözlüğü ve Derleme Sözlüğü'nde, kısa adı TEBDİZ olan Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamalı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü'nde periyle ilgili tanımlar ve ifadeler, halk inanç, uygulama ve anlatılarında perilerin yer alma biçimleri üzerinde durulan konulardandır. Böylelikle perilerin bütüncül bir bakış açısıyla özellikleri ortaya çıkmakta; Türk kültür belleğinde kalıplaşmış "peri" algısı görünür olmaktadır. Ele alınan bu başlıklar ve elde edilen veriler peri motifinin güncel kültürel üretimlerde kullanımı için de geleneksel kültürü referans alan bir belleği ortaya koymaktadır. Bu bellek aracılığıyla, kısa bir internet taramasıyla görülebilecek perinin kullanım alanlarının genişliği, Türk anlatı belleğinden/geleneğinden beslenen ve aynı zamanda kültürel ekonomik alanlarda yeniden üretilen bir unsur olması yönüyle de geleneği besleyen halinin devamı sağlanacaktır.

Anahtar Sözcükler: Peri, halk inançları, halk anlatıları, kültürel bellek, kültür ekonomisi

Abstract

Fairies take place both in written and oral literature genres of Turkish culture. Fairytales are a kind of narrative genres which fairies are often determined. Fairies are accepted a part of extraordinary person/entity cast of narratives and beliefs and the knowledge from narratives and beliefs make possible to describe them in detail. In this way, we know about their gender, appearance, strengths and weaknesses, magics, vows, relations with another and society, living places, in short, their physical,

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fapak@adiyaman.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0713-1674

existential/personal and social aspects. It also means there are a great cultural memory. In this study fairies which in Turkish folk narratives are examined. Term of fairy, fairy in Altun Yaruk, Kutadgu Bilig, Dîvânu Lügati't-Türk which are basic sources of Turkish culture and various dictionaries, folk beliefs and folk narratives and how fairies are visible on all of listed titles. Thus, the characteristics of the fairies are revealed with a holistic perspective and it makes easy to draw a stereotypical fairy perception. It is also points out a memory that references traditional culture for contemporary cultural productions. By this memory/data the tradition will be survive and at the same time new traditions will be created.

Keywords: fairy, folk beliefs, folk narratives, cultural memory, cultural economy

Giriş

Halk anlatıları diğer özellik ve işlevlerinin yanı sıra insanlığın hem kendini hem de kendi dışındakini anlama ve anlamlandırma sürecini de içermektedir. Bazen doğrudan bazen başka bir şeyin içine gizlenerek, kimi zaman başka bir şeyle yoğrularak/karıştırılarak veyahut bilinen bir şeye benzetilerek bu anlam dünyası anlatılara yansımaktadır. Bu katmanlı yapı halk anlatıları üzerine yapılan değerlendirmeleri de etkilemektedir. Yapılan incelemelerin bir kısmı halk anlatılarının gerçeğe/yaşanan hayata/toplumsal düzene yaklaşan yönünü öne çıkarmaya çalışırken bir kısmı sembolik mana ve mesajların peşine düşmekte; tedbirlerin, tenkitlerin, korku ve sevinç vb. gibi durum ve duyguların yansımalarını çözmeye çalışmaktadır.

Mitolojik anlatılar hiçlikten varlığa giden bir süreci, karmaşadan dünya düzenine evrilişi ifade ederken efsaneler kimi zaman mitolojilerle benzeşen konuları günümüz dünyasına daha yakın bir zamanda Tanrı'nın varlığını çoktan kabul etmiş ve onu olay örgüsünün içine almadan insan ve olağanüstü varlıklardan kurulu kadrosuyla dağı, taşı, mekânı ve insanı vb. anlatmaya çalışmıştır. Destanlar değişen yaşam koşullarının söze/dile gelen/getirilen halidir. Atıyla özdeşleşen bir kahraman ve kahramanın mücadelesi konu edilir. Halk hikâyeleri yinelenen bir dönüşümün habercisidir. Olaylar ve mekânlar, kişiler ve zaman, meseleler değişmiştir. Masallar ise anlatılar içinde hem anlatanın hem dinleyenin gerçek olmadığını bile bile kendini bıraktığı bir hayâl âlemidir. Elbette masal sadece düş gücüne sığmaz hakikate dayanan bir yönü de vardır.

Tüm bu anlatı türlerinde kendine yer bulan ortak unsurlardan biri de peridir. Periler, halk anlatılarının olağanüstü varlıklar kadrosunda yer almaktadır. 1983 yılında yazdığı "Türk Masallarında Geleneksel ve Efsanevi

Yaratıklar” başlıklı makalede Umay Günay olağanüstü varlıkları masallar özelinde ilk kez müstakil olarak ele almış, sözü geçen öncü çalışmasında 1975 yılına değin derlenmiş masallardan yola çıkarak tespit ettiği olağanüstü varlıkları işlevsel açıdan kahramanın karşısına değişik şekillerde çıkan ve daima kahramana yardımcı olan yaratıklar; kahramana zarar vermek için ortaya çıkan ancak kahramanın dürüstlüğü, iyi huyu, zekâsı, hüneri ile yardımcılık görevi üstlenen karakterler ve doğrudan doğruya masal kahramanına kötülük etme veya onu öldürmek amacıyla ortaya çıkan düşman yaratıklar olarak üçe ayırarak kahraman ekseninde bir sınıflandırma yapmıştır. Periler bu sınıflandırma içerisinde ilk gruba dâhildir. Umay Günay; perilerin masalarda güzellikleri ve olağanüstü güçleriyle yer aldığını, şekilden şekle girebilmeleriyle birlikte en çok güvercin kılığında olduklarını, kahramana yardım edip, ona kötülük edenleri de cezalandırdıklarını, insanlarla evlendiklerini, anahtarla açılan karınları veya başlarının içinden periler ülkesine geçildiğini, hamamda doğan kız bebeğe zenginlik, mutluluk getirecek hediyeler verdiklerini sıralamıştır (2011, s. 756-788). Türk masallarına ilişkin müstakil olarak hazırlanmış ilk doktora tezinin sahibi Saim Sakaoglu önce 2005 yılında Kitap-lık dergisinin 80. sayısında yayımladığı daha sonra ise 2018 yılında okuyucularıyla buluşan Masal Araştırmaları’nın ikinci cildinde yer verdiği “Türk Masallarında Devler ve Periler” başlıklı makalesinde peri kavramının günlük hayata dev kavramı kadar girmediğini dile getirmiş, gelinliğinin içindeki bir genç kızın perilere benzetildiğinden ve “Periler kadar güzel.” yakıştırması yapıldığından, gösterişli bir düğün için “peri masalı” tabirinin kullanıldığından, kız çocuklarına Peri, Perihan, Gülperi, Ayperi, Mahperi, Perizat gibi isimler verildiğinden söz etmiş ve perilerin masallardaki görünümünü örneklemiştir (2018, s. 269). Burada perilerin masalların sevimli ve iyiliksever kahramanları olduğu, kızlarının güzelliğine kahramanların âşık olduğu, darda kalanlara çeşitli şekillere girerek yardım ettiği, bazılarının balık bazılarının kurbağa şeklinde ortaya çıktığı ve yaptığı bazı işler neticesinde varlığının belli olduğu bilgileri verilir. Sakaoglu’nun tespitine göre bunlar daha çok kendilerini yakalayan gençlerle evlenirler. Bazıları uçar, bazıları da görünmez olabilir. Cinsiyet olarak daha çok peri kızıyla karşılaşılır (2018, s. 270).

Olağanüstü varlıklarla ilgili yapılmış mühim çalışmalardan bir diğeri Seçkin Sarpkaya’nın 2014 yılında tamamladığı yüksek lisans tezinden hareketle yayımlanan “Türklerin Şeytani Masalları (Türk Masal ve

Efsanelerinde Demonolojik Varlıklar) adlı eseridir. Sarpkaya eserinde masallar ve efsanelerde demonolojik varlıkların izini sürmüş; masallarda dev, peri, cadı, canavar, ejderha, cin, Arap, Őeytan, Őahmaran gibi varlıkların kötücül niteliklerini detaylı olarak incelemiş, alanda yol gösterici bir eser ortaya koymuştur (2018). Fadime Tikbaş Apak tarafından 2017 yılında tamamlanan ve henüz yayımlanmamış olan doktora tezinde ise Anadolu sahası Türk masallarındaki olağanüstü motifi Stith Thompson'ın Halk Edebiyatı Motif İndeksi'ne göre tasnif edilmiş, Motif İndeksi'ni birebir kaynak olarak kullanmayan on beş eserdeki toplam 1033 masalda olağanüstü yaratıklar F200-F699 maddeleri arasında sıralanmıştır. F200-F299 arası Periler ve Cinler, F300-F399 ise Periler ve Ölümler alt başlıklarını taşımakta, perilerin yaşam alanları, vücutları, Şekil değiştirme biçimleri, görünürlük ve görünmezlikleri, elbiseleri, hayvanları, ulaşımı, kökenleri, yönetimi, olağanüstü güçleri, perilerden gelen hediyeler vb. gibi çoğaltılabilecek alt başlıklarda örnekler sunulmaktadır (2017, s. 141-180). Anlatılardan hareketle perinin çeşitli özelliklerini ortaya koyan bir başka çalışma ise İrfan Polat'ın 2019 yılında tamamladığı doktora tezinin 2020 yılında "Türk Masal ve Efsanelerinde Olağanüstü Güçler ve Varlıklar-Türkiye Sahasının Demonoloji ve Diabolojisi" adıyla yayımlanmış halidir. Söz konusu çalışmada Türk masal ve efsanelerinin olağanüstü varlıklar kataloğu alfabetik olarak listelenmiş; Alkarısı, Arap, Ateşten Oğlan, cadı, canavar, cin, dev, peri vb. olmak üzere 91 başlık altında olağanüstü varlıkların görünümleri örneklenmiştir. Perilere ilişkin masalarda 152, efsanelerde ise 131 motif kaydedilmiştir. Çalışmanın odak noktasını Türk masal ve efsanelerinde olağanüstü güçler ve varlıklar Şeklinde tezahür eden korkuların maksadını açığa çıkarmak oluşturmaktadır (2020). 2020 yılı haziran ayında okurlarıyla buluşan "Masal ve Peri" adlı eser ise Ünsal Yılmaz Yeşildal'a aittir. Yeşildal; eserinde mitten masala, peri masalları, masal ve fantezi, dişiliğin sembolizmi, kadından peri kızına bir cinsin yolculuğu konularına değinmiş, eserin son bölümünde ise peri kahramanlar ve bu kahramanların fonksiyonel tasnifini ele almıştır. Bu bölümde kimseye görünmeden yemek hazırlayıp ev temizlemeleri, hızlı bir Şekilde saray inşa etmeleri, hayvanlarla konuşabilmeleri, insanlarla aşk ve evlilik münasebetleri, Şekil değiştirmeleri gibi perilerin olağanüstü özellikleri; havuzlar, göller, hamamlar, kuyular, değirmenler, ormanlar, saraylar, periler ülkesi, mezarlıklar vb. gibi perilerin buldukları yerler perilerin dua etmeleri, yol göstermeleri, kötülük yapmaları, doğuma yardımcı

olmaları, perilerin ölümü, fiziksel özellikleri, merhametleri ve cezalandırmaları gibi başlıklarda örnekler sıralanmıştır (2020).

Bu çalışmada ise iyicil veyahut kötücül olarak ayırmadan, Motif İndeks'e göre sınıflandırılıp sınıflandırılmamasını baz almadan erken dönem yazılı kaynaklardan, inanç ve özellikle anlatılara değin perinin hangi özelliklerde kendini gösterdiği bütüncül bir yaklaşımla konu edilmektedir.

1. Kavram olarak peri

Peri kelimesi Latincedeki fatum (kader, alınyazısı) kelimesinden gelmektedir (Borges, 2015, s. 214). İslam Ansiklopedisi'ndeki bilgilere göre ise Farsça perî kelimesinin aslı Zend Avesta'nın çeşitli bölümlerinde geçen pairika olup "büyü yapan, büyüleyen kadın" anlamındadır. Eski İran efsanesinde güzel fakat şeytanî bir kadın şeklinde tasvir edilen pairika, Hint kutsal metinleri Vedalar'da sözü edilen ve tabiatın dişil ruhu olarak kabul edilen Apsaralar'dan gelmektedir. Onlar genellikle su perisi veya ormanın ruhu diye kabul edilir, çok hünerli ve çok güzel yaratıklar şeklinde tanımlanır. Pairikanın zamanla kötülüğü temsil eden yönü kaybolmuş ve hûri ile özdeşleşip güzelliğin simgesi haline gelmiştir (Bozkurt, 2007, s. 232).

Yunan mitolojisinde kır, su ve ormanlarda yaşayan perilere nympha adı verilmekte (Cömert, 2010, s. 83), eski dönemlerde su kaynaklarına ve büyük çeşmelere nymphelerin yeri anlamındaki nymphaion denmektedir (Bayladı, 2002, s. 131). Yunan ve Roma mitolojisinde naiaslar, nymphaların suyla ilişkili olanları yani su perileridir. Naiaslar, Zeus'un kızları olarak bilinirler. Çok uzun bir ömür yaşamalarına karşın ölümlüdürler. Naiaslar yaşadıkları suyun koruyucusudurlar. Bazıları hastalıklara şifa dağıtır. Sularında yıkanmak yasaktır. En büyük belaları karşılarındakileri delirtme yetenekleridir (Gezgin, 2016, s. 17). Kreniadlar, kaynak ve çeşme, Limnedlar ise gölcük perileridir. Yitmeyen bir gençlik ve güzelliğe sahiptirler. Tanrılara eşlik ederler kimi zaman da insanlarla evlenirler. Hastalıkları iyileştirme güçleri vardır. Kimileri şiirsel ilham ve geleceği bilme yetisi aşılardır. Perilerin güzel bir delikanlıya tutulup, onu alıkoyduğu bir anlatı örneği de vardır (Cömert, 2010, s. 84). Oreaslar dağ, Auloniadlar vadi, Dryadlar korudukları ağaçtan pek ayrılmayan perilerdir (Cömert, 2010, s.88). Birer yarı tanrıça olarak da kabul edilen bu perilere keçi ve kuzular kurban olarak sunulur. Göle girip uzun uzun yıkanmaktan zevk alırlar. (Bayladı, 2002, s. 131).

Çin mitolojisinde perilerin yeryüzü cennetlerinde yaşadıklarına inanılır, kendilerine has isimler taşır, ölümsüzlükle ilişkilendirilir ve gece gündüz sayısız akınlar halinde uçarak dolaşırlar. Sıkça sihirli bir kep takar, genellikle yeşil giyinirler, beyaz da çoğu zaman perilerle ilişkilendirilir. İnekleri sağmak, elbiseleri kirletmek gibi şakalar yaparlar. (Akt. Polat, 2020, s. 133-134).

Periler doğumları yönetir ve çocukların alinyazısını belirlerler. Doğum yapan kadınlara yemek verir, iplik eğirirler. Çoğunlukla kısa boylu olarak tasvir edilirler (Bonnefey, 2000, s. 912-913). Melekler ve hurilerle aynı yaratıklarımız gibi düşünülür, eş anlamlı olarak kullanılırlar (Yıldırım, 2006, s. 563).

Periler dünya mitoloji, inanç ve uygulamalarında ortak bir motif olarak belirmektedir. Hançerlioğlu perileri cin inancı ile bağdaştırmakta ve perileri cinlerin bir türü/alt unsuru olarak değerlendirmektedir. Hançerlioğlu'na göre inanç alanının başlıca ortak tasarımlarından biri olan göze görünmez varlıklar cin genel adı altında toplanmaktadır. Asur-Babilonya kültüründen başlayarak devam eden ve bütün dinlerce de kabul gören cin inancında cinler, iyilikçi cinler ve kötülükçü cinler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Periler dişi cinler tarafında yer almaktadır (2013, s. 100). Perilerin iyi ya da kötü olarak değerlendirilmesi ise çoktanrı veya tektanrı inancına göre değişebilmektedir. Doğaüstü güçlere sahip olan bu dişi varlıklar; çoktanrılı dinlerde sevimli, güler yüzlü, şarkıcı ve neşeli olarak betimlenirken tektanrı dinlerde kötücül sayılmışlardır. (Hançerlioğlu, 2013, s. 404) Hançerlioğlu'nun tespiti Türk dini ve kültürel yapısı içinde tam karşılığını bulamamaktadır. Zira başından beri tek tanrılı dinlere inanan ve "ruh/iye" kavramıyla suya, dağa, ormana, taş vb. unsurlara yaklaşım onları kutsal sayan Türkler, periyi inanç ve anlatılarına her iki şekilde de yansıtmıştır. Dolayısıyla Türk sosyo-kültürel yapısı ve halk anlatılarında perilerin kesin olarak iyi ya da kötü olarak değerlendirilemeyeceği, siyah ya da beyaz değil gri unsurlar oldukları söylenebilir. İyilik ve kötülüğün birarada bulunabilirliği yaşamın içerdiği unsurların doğaüstü varlıklara bağlanmasıyla ilgilidir. Tanrılar, tanrıçalar, periler ve diğer olağanüstü varlıklar yaşamı temsil etmektedir dolayısıyla yeri gelince cömert yeri gelince zorlayıcıdır (Gürçay, 2017, s. 77). Ögel de peri kızının kötülük sembolü olan Karahan'ı ağaçkakan yapıp kendisini atmaca haline dönüştürerek onu avlamak istediği bilgisini vermektedir (2006, s. 559). Söz konusu örnekte iyi ve kötü aynı anda ortaya çıkmaktadır. Mustafa Duman'ın

“Türk Halk Anlatmalarında Olumsuz Tipler” adlı eserinde mit, destan ve halk hikâyelerindeki olumsuz karakterler yüzdesinde perilerin %1’lik bir oranının olduğunu tespit etmesi (2020, s. 294) perilerin Türk halk anlatıları özelinde sadece iyi olarak nitelendirilemeyeceğinin delillerinde biridir. Eyuboğlu da halk inançlarında perilerin ikiye ayrıldığını belirtmektedir. Bu ayrıma göre Ay’ın buyruğu altında olan periler, insanlara iyilik eder ve koruyucu görevleri vardır. Ay’a karşı olan periler ise insanlara kötülük ederler (2014, s. 56).

2. Türk halk inançlarında peri

Türk sosyo-kültürel yapısı içinde iletişim kurduğuna inanılan varlıklardan olan perilerin (Çobanoğlu, 2015, s. 82) sevdikleri işler uğurlu, sevmedikleri işler ise uğursuz sayılır (Şişman, 2000, s. 104). Kendilerini görenleri çarptıklarına, bazen de görenlerin akıllarını yitirerek divane olduklarına da inanılır. Halk arasında dîvânelere “peri tutmuş, perilenmiş” de denir (Akt. Yekbaş, 2010, s. 163). İnsanla olan ilişkisinde muziplik ve oyun unsurlarına da rastlanmaktadır (Boratav, 2012, s. 46). Göklerin üçüncü katındaki cennetleri, meleklerle birlikte süsleyen zarif varlıklardır (Uraz, 1994, s. 100). Bir başka görüşe göre periler, orta dünyada yaşayan insanların etrafında bulunmaktadır (Küçük, 2013, s. 113). Karanlık ormanlarda yaşayan perilerin özellikle geceleri ortaya çıktıklarına ve eğlence tertip ettiklerine inanılmaktadır. Bu nedenle tekin olmayan ıssız yerlerden gece mümkün olduğunca geçmemeye dikkat edilmelidir (Ergun, 2019, s. 34). Pınar kıyıları, çeşme başları, hamam gibi, hanımların ve genç kızların bulunduğu yerlerde görüneceğine inanılır (Albayrak, 2004, s. 441). Bu inanın eski bir örneği Dede Korkut Kitabı’nda yer alan “Basat’ın Tepegöz’ü Öldürmesi Hikâyesi’nde geçmektedir: Uzun Pınar denilen pınara periler konar. Uruz’un çobanı Koca Sarı Çoban, peri kızlarından biriyle münasebet kurar ve ibretlik bir şey olarak vücudu insan gövdesi gibi olan ancak tepesinde gözü bulunan Tepegöz doğar (Ergin, 1989, s. 207). Sözü edilen hikâyedeki bir diğer unsur da Tepegöz’e peri olan annesinin “ok batmasın, kılıç kesmesin” diyerek bir yüzük vermesidir (Ergin, 1989, s. 208). Yüzüğün koruyucu bir önlem olarak verilmesi, dolayısıyla sihirli nitelikte olması Boratav’ın aralarındaki benzerlik ve farklılıkların net olmamasından dolayı cin ve peri ayrımı yaparken kullandığı cini daha çok sihirli olayların ve inanışların temel alındığı efsane ve masal türüne, periyi ise daha çok masal türüne ait olması kıstasını (Boratav, 2012, s. 48) geçersiz kılmaktadır. Konuya ilişkin Özkul Çobanoğlu ise memoratlardan hareketle cinler ve

perilerin hemen hemen aynı özellikte düşünüldüğü ancak peri kelimesiyle kastedilenin kadın veya kızlar olduğunu dile getirmektedir (Çobanoğlu, 2015, s. 83). İkisinin ortak özellikleri ise evlenecekleri insanı seçmeleri, onunla evlenip çocuk çocuğa karışmaları aksi halde onu cezalandırdıklarına inanılmasıdır. İlâveten giyinmiş veya çıplak olarak güzel kızlar ve kadınlar suretinde görünürler (Çobanoğlu, 2015, s. 87). Ancak masallar özelinde yazının ilerleyen bölümünde değinileceği üzere perilerin anlatılarda sadece dişi olarak görünmediğini belirtmekte fayda vardır. Dolayısıyla iyi-kötü, sihir yeteneği ve cinsiyetle ilgili veriler cin ve periye ilişkin mutlak ayrımlar ortaya koymamaktadır.

Perilerle ilgili bir diğer inanışa göre ise periler birtakım ritüeller yoluyla görünür olabilir. Bu bir daire çizip içinde bazı dualar (özellikle esma-i hüsnanın tamamını veya bir kısmını) okuyarak gerçekleşir ve bu sayede birtakım hayaller, periler, cinler görülebilir (Yekbaş 2010, s. 163). Türkistan şamanları da beyaz giyimli olarak düşündükleri perileri yardıma çağırırlar. Türkmen-Özbek şamanlarının taşıdıkları adlardan biri de “Perihan”dır ve bu ad acıklı ruhlarla mücadele eden şamanlara verilir. Perihan, perileri çağırın demektir. Uygurlarda şaman seansına ise “peri oynatma” adı verilmektedir (Beydili, 2005, s. 470). Peri ile iletişimde olan kadın veya erkek şamanlar hastaları iyileştirmek, fal bakmak, kötü ruhları kovmak gibi yetenekler elde etmiş olurlar (Bayat, 2015, s. 127).

Kısa adı TEBDİZ olan Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü’nde periye 132 farklı anlam verilmiş ve kelime 1428 defa kullanılmıştır. Bu anlamlar içinde güzel, sevgili, çok alımlı kız; cisimleri çok lâtif ve görünmez olan hoş mahlûk, cinlerin çok güzel olduğuna inanılan dışisine verilen ad, tabiatüstü bir güce sâhip bulunduğu inanılan cin tâifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isim karşılıklarının öne çıktığı görülmekte ve cin ve perinin köken benzerliğini desteklemektedir (URL-1) Yeni Tarama Sözlüğü’nde de peri “Bizden yeğler (bizden iyiler)” madde başının açıklaması olarak cin ile birlikte kullanılmıştır (1983, s. 36). Ahmet Gecekuşu’ndan aktaracağımız biçimiyle Derleme Sözlüğü’nde periye ilişkin veriler ise şu şekildedir:

esürük: 1. Cin, peri çarpmış (kimse). 2. Saralı.

geçkin: Cin, peri.

gezer: 1. Cin, peri, ölü ruhu v.b. hayâlî şeyler. 2. Geceleri kötü niyetle dolasan kimse.

ili: Hayâlet, cin, peri.

iliyer: Boş inanca göre cinli, perili, uğursuz yer.

ograk: 1. İnanısa göre cin, peri çarpması.

sayıp: Peri, cin.

uçuk: Cin, peri.

uğrağa gelmek: Cin, peri tarafından çarpılmak.

umacı: Cin, peri örneği, korkutan şey, yaratık (2006).

Türk Dil Kurumu'nun çevrim içi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde ise çok güzel anlamında "peri gibi", uyuşup anlaşmak, yıldızları barışmak anlamında "perileri bağdaşmak", yakınlık duymamak, ısınamamak anlamında da "perisi hoşlanmamak" deyimlerine yer verilmiştir (URL-2). "perisi alçak" gibi kullanımlar da mevcuttur (Duvarcı, 2005, s. 126).

3. Türk kültürünün temel metinlerinde peri

Aslı Sanskritçe olan ve sekizinci yüzyılda Çinceye muhtemelen onuncu yüzyılda da Uygurcaya Şingko Şeli Tutung tarafından çevrilen Altun Yaruk adlı eserin yirmi altıncı bölümü (onuncu kitap) Aç Bars üzerinedir. Uygurca nüsha çevirmen ve müstensihler tarafından eklemeler yapıldığı için Çince metne göre ayrıntılıdır (Ahmet, 2009, s. v). Saim Sakaoğlu'nun masallardan iz bulunduğu eserlerden biri olan bu öykü (2002, s. 21) üç prensin en küçüğü ve bir aç kaplan arasında gelişir. Öykünün 278 23 ve 291 16 arasındaki bölümü küçük prens Mahasatve'nin, kendi canını feda ederek aç kaplanı doyurmak için kanını akıtması ve bundan sonra gelişen olağanüstü olayları içerir. Söz konusu kısımda Tanrı Rahu (karanlıklar perisi) ifadesine yer verilir. Gökyüzündeki günün, Tanrı Rahu tarafından yutulmuş (kapatılmış) gibi ışısız ve soluk renkli olduğu anlatılır (Ahmet, 2009, s. 108).

"Kutlu olma bilgisi" anlamına gelen Kutadgu Bilig'de en öz haliyle insanın her iki dünyada mutlu olması için gerekli bilgiler yer alır. Eserde efsunculardan bahsedilirken efsuncuların cin, peri hastalığını iyileştirdikleri bilgisi verilir (2016, s. 327).

Dîvânu Lügati't-Türk'te peri ile ilgili bilgi ve uygulamaları içeren madde ise şöyledir:

“Isırık”, çocukları perilere ve göz dokunmasına karşı afsunlamak için ilaç yapıldığı zaman söylenir; çocuğun yüzüne tütsü verilerek “ısırık ısırık” denir ki “ Ey peri, ısırılmış olası.” demektir (C.1, s. 99).

Altun Yaruk, Kutadgu Bilig ve Dîvânu Lügati’t-Türk kapsamındaki kullanımlarına bakıldığında perilerin kendilerine yaygın bir yer bulamadıkları görülmektedir. Bu örneklerde daha çok karanlık ve hastalıkla benzeştirilen bir yan ve peri tehlikesinin ortadan kaldırılmasını amaçlayan uygulamayla da insanı anımsatan bir taraf ortaya çıkmaktadır. Altun Yaruk’taki Tanrı Rahu (karanlıklar perisi) ifadesi ise perilerin erkek olarak düşünüldüğünü göstermektedir.

4. Türk halk anlatılarında peri

4.1. Türk destanlarında peri

Türk epik destan geleneğinin zirvesi Oğuz Kağan Destanı’nın Uygur harfli Paris nüshasında Ay Kağan’ın doğurduğu erkek çocuk “Yüzü gök, ağzı ateş gibi kızıl, gözleri ela, saçları ve kaşları kara idi. Perilerden daha güzeldi.” diyerek tasvir edilir (Sakaoğlu-Duymaz, 2016, s. 220) ve perilerle ilgili en yaygın kabullerden biri olan güzelliklerine gönderme yapılır.

Koroğlu Destanı’nın Özbek rivayetinde dağda yaşayan ve Goroğlu’na âşık olan Yunus ve Miskal Peri’den bahsedilir. Ruhları Türkmen yurdunda dolaşan bu perileri, Goroğlu dağın yamacında çamaşır yıkarken bulur. Goroğlu’na gülüp naz ederler (Ekici, 2004, s. 304). Goroğlu; perilerin güzellikte cennet lalesi olduğunu, saçının telinin altından, gümüşten olduğunu, saçlarının sümbül, dişlerinin cevher, gözlerinin çolpan, dudagının şeker olduğunu söyler (Ekici, 2004, s. 308). Söz konusu örnekte perilerin yaşadıkları yerle ilgili bir ipucunun yanı sıra, insani özellikler göstererek çamaşır yıkadıkları ve pek çok güzellik unsurunu bünyesinde toplayarak güzeller güzeli olduklarına vurgu yapılmakta ve cinsiyetleri dile getirilmektedir.

Battal Gazi Destanı’ndaki peri ile ilgili kullanımlar ise perilerin cinsiyetleri, isimleri, eylemleri, toplumsal, askeri ve devlet düzenleri, ulaşım araçları, yerleşimleri ve giysileri ile bilgiler içermektedir:

Destanda Battal’ın oğullarını Hilal cazının elinden periler kaçıır. Perilerle evlenen oğulların her biri peri padişahı olur. Perilerin padişahı Tamus’tur. Tamus Peri’nin diğer adı İbrahim Halil’dir. Allah yüzünü görmüştür. Güneş tutulur gibi olur, gökyüzünden davul ve boru sesleri gelir.

Yeşil giysiler giymiş peri askerler gelir. En önlerinde ata binmiş bir peri vardır. Gölgelek ve çadır kurarlar. Battal'ı İstanbul'a getirirler (Köksal, 2014, s. 308-313) Tamus Peri yardıma koşar, savaşı, yaraları iyileştirir. Uçarlar, yedi deniz geçerler. (Köksal, 2014, s. 334-350).

4.2. Türk halk hikâyelerinde peri

Ercişli Emrah ile Selvi Han hikâyesinde Selatin Peri adında bir peri vardır. Bu kız pir elinden bade içerek Emrah'a âşık olup, onun için bir bağ diktirmiştir. Selatin Peri'nin ahiyla Emrah'ın üç yüz altmışaltı damarı ateş dolmuş, Emrah geri dönüp kendisiyle evlenme sözü verdikten sonra Selatin Peri'nin yanından ayrılmıştır. (Bali, 1973, s. 51). Daha sonra Emrah hem Selatin Peri hem de Selvi ile evlenir (Bali, 1973, s. 52).

Hikâyenin diğer bir varyantında yedi sene önce pir badesi içen Selatin Peri vardır. Emrah'ın yolunu gözlemektedir, onun adına Viran Bağları adını verdiği bir bağ diktirmiştir. İlk meyvesini sevgilisi geldiği zaman yiyecektir (Bali, 1973, s. 58). Selatin Peri, Emrah'a sarılmak isteyince Emrah sevgilisi olduğunu söyleyerek razı olmaz. Selatin Peri Emrah'ın elinden tutunca Emrah da ona âşık olur. Selatin Peri ile evlenmek üzere Selvi'yi bulmak için yola çıkar (Bali, 1973, s. 58). Emrah önce Selvi sonra Selatin Peri ile evlenir (Bali, 1973, s. 60).

Karacaoğlan ile İsmikân Sultan hikâyesinde ise üç peri kızının yaşadığı yer bir dağdır. Peri kızları, Karaca Oğlan'ı evlerine kapatıp üçünden hangisini sevdiğini sormayı, birinden birini ayırıp söylerse Karaca Oğlan'ı öldürmeyi planlarlar. Karaca Oğlan söylediği türküyle hepsinin gönlünü eder, kızlar onu bırakıp derdine yol gösterirler. Yaşadıkları yer yalan dünya cenneti gibi bir yerdir (Kırcı, 1995, s. 67)

Hatem-i Taî hikâyesinde de peri kızıyla yaşayan şehzadenin otuz dokuz gece peri kızıyla uyuyup, perinin kendisini aldatacağından korktuğu için kırkıncı gün uyuyamadığı ve dünyaya küstüğü anlatılmaktadır (Alptekin, 2005, s. 248).

Elif ile Mahmut hikâyesinde Elif'in Hutem memleketinde peri padişahının kızı olduğu ancak perilikten azledilip sarayında yalnızca oturduğu ifadesi vardır (Gümüş, 2019, s. 250). Hikâyenin başka bir varyantında ise Elif'in Hıta memleketinde peri padişahının kızı olduğu bilgisi vardır. Perilikten kovulmuş, sarayında yalnızca oturmaktadır. Mahmut'un kısmetidir (Gümüş, 2019, s. 333).

Örnek olarak seçilen halk hikâyelerine bakıldığında perilerin, destanlarda olduğu gibi kişileştirilmesi ön plana çıkmaktadır: Perilere özel isimler verilir. Periler âşık olur, karşı cinsi etkiler, evlenir, mülk, bağ-bahçe edinir, lüzum görüldüğünde perilikten çıkarılırlar. Sözü edilen hikâyelerde peri özelliklerinin çeşitlendiği ve olumlu-olumsuz özelliklerin bir arada verildiği görülmektedir.

İlaveten halk hikâyelerindeki kadın kahramanları isimlendirmede de “peri” sözcüğü tercih edilmektedir: Kirmanşah ile Mahperi, Sümmani ile Gülperi, Necef ile Perizat Hanım, Kurbanî ve Peri Hanım, Ali Han ve Peri Hanım, Alkanla Peri, Şah İsmail ile Gülperi, Tufarganlı Âşık Abbas ve Gülgez Peri, Ercişli Emrah ve Selvi Han Hikâyesi’nde Selatin Peri (Alptekin, 2005). Âşık Migumi ve Perizat, (Sakaoğlu vd., s. 147) gibi isimler tespit edilen örneklerdendir.

4.3. Türk efsanelerinde peri

Efsanelerde peri, çoğunlukla peri kızı şeklinde anılmaktadır. Sultan Süleyman’ın karısı olduğu ve isminin Balgız olduğu örnek de vardır. Dişi olmaları ve şekil değiştirmeleriyle öne çıkarlar. Herhangi bir nesneden dönüşebilirler ve kuşa benzeyen özellikler gösterirler. Kimi zaman bir gölge şeklinde kimi zaman sadece bulunduğu ev sahibine görünür. Sesi çingirak veya uğultu sesine benzer. Altın bir taşı vardır. Bu taşı kaptırınca peri, kapan kişinin hizmetçisi olur. Su kaynakları, ev, yol gibi mekânlarla bağlantılı olarak yer alır. Toprak ve yeraltından da çıkabilir. Savaş esnasında veya yolda ortaya çıkabilir. Çocuğunu ezip öldüren nineye musallat olur, en sonunda boğarak onu öldürür. Nehir kenarında yıkanırken yakalanır, kendisini yakalayan adamla evlenir, çocukları olur. Ata musallat olur (Sarpkaya, 2018, s. 231-236). Kanı akan peri esas şekline döner. Kanı akan peri hiç yaşlanmaz. İnsanlara tanıdıkları suretinde görünürler. Çeşme sahibidirler, geceleri türküler çalıp eğlenirler. Değirmen çevresinde yaşarlar. Sabahın erken saatlerinde gölde belirir ve uzun saçlarını tararlar. İnsanla temas eden peri öldürülür. Dik bir kayada yaşarlar. Ahırda yaşarlar. Hayvanları telef ederler. Sabah ezanı okununca ortadan kaybolurlar. Bedduaları tutar. Elleri bereketlidir. Ellerindeki sepetlerle gökyüzünde gezerler ve dünyaya tohumlar atarak dünyanın güzelleşmesini sağlarlar. Perilerin gazabından kurtulmak için kurban kesmek gerekir (Polat, 2020, s. 393-400).

Sarpkaya ve Polat'ın çalışmalarından hareketle sıralanan özelliklerde periyle ilgili günümüzde de yaygınlığını sürdüren inanışların izleri belirmektedir. Genellikle dişi olarak tasvir edilen, sıklıkla şekil değiştiren, suyla bağlantılı olarak ortaya çıkan, bazen iyilik bazen de kötülük yapan, eğlenmeyi seven periler efsanelerin varlık kadrosu içinde önemli bir yer edinmektedir.

4.4. Türk masallarında peri

Cin ve peri ayrımının muğlaklığından ötürü doğrudan “peri” kelimesine yapılan atıflardan seçilen örnekler olağanüstü bir varlık olan perinin Türk masallarında geniş bir yer bulduğunu göstermektedir. Masallar; perilerin kökenleri, cinsiyetleri, görünüşleri, isimleri, eylemleri, sırları, evlilikleri, kişilik ve becerileri, yaşadıkları yerler vb. ile ilgili veriler içermektedir. Bu özellikler fiziksel, varlıksal ve toplumsal özellikler ana başlıkları altında şu şekilde sınıflandırılabilir:

4.4.1. Perilerin fiziksel özellikleri

Periler uzun, sarı saçlıdır.

Periler sırma saçlıdır (Boratav, 2009, s. 157; Sakaoğlu, 2002, s. 365; Şimşek, 2001, s. 76).

Perilerin saçı uzundur, belinin ortasındadır ya da saçları yere değer (Boratav, 2009, s. 209; Şimşek, 2001, s. 73; Doğramacıoğlu, 2002, s. 113).

Periler yeşil gözlüdür.

Kirpikleri uzun, gözleri yeşildir (Köksel, 1995, s. 182; Doğramacıoğlu, 2002, s. 315).

Vücuttaki anahtar/kilit/mühür peri soyuna işaret eder.

Peri oğlunun alnında/göbeğinde/kulağında/saçında mühür/anahtar/kilit vardır (Seyidoğlu, 2006, s. 22; Köksel, 1995, s. 212; Kara, 1996, s. 445; Erşahin, 2011, s. 443; Radloff-Kunos, 1998, s. 284).

Perilerin olağanüstü duylara sahiptir.

Perilerin olağanüstü koku alma duyları vardır (Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 346).

Periler değişik şekillerde görünür. Şekil değiştirme eylemi birden çok kez ve farklı biçimlerde olabilmektedir.

Periler odanın ortasındaki altın leğene ya da havuza girip çıkınca kız ya da erkek olurlar (Boratav, 2009, s. 174; Boratav, 2011, s. 147; Sakaoğlu, 2002, s. 314; Günay, 2011, s. 235; Alptekin, 2002, s. 373; Deniz, 1992, s. 157; Köksel, 1995, s. 191; Doğramacıoğlu, 2002, s. 145; Atlı, 2011, s. 308).

Peri kızları güvercin, maymun, kaplumbağa, karga, akrep, kedi, geyik, kurbağa şeklinde olabilir (Köksel, 1995, s. 165; Kara, 1996, s. 411; Kara, 1996, s. 406; Bakırcı, 2000, s. 261; Eren, 2001, s. 307; Karasu, 2002, s. 231; Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 306; Tunç, 2008, s. 167; Kasımoğlu, 2010, s. 451; Göde, 2011, s. 199; Radloff-Kunos, 1998, s. 256).

Peri oğlanlar köpek, yılan, kuş, kedi, maymun, at, eşek, sıçan şeklinde olabilir (Boratav, 2011, s. 79; Günay 2011, s. 409; Şimşek, 2001, s. 100; Köksel, 1995, s. 212; Kara, 1996, s. 416; Atlı, 2011, s. 308; Erşahin, 2011, s. 443; Radloff-Kunos, 1998, s. 216).

Hayvanların kara renkte olanları peri özelliği gösterir: Kara at, kara köpek, kara kedi vb. hayvanlar şekil değiştirerek periye dönüşür (Boratav, 2011, s. 79; Sakaoğlu, 2002, s. 312; Köksel, 1995, s. 212).

Periler, öpölünce şekil değiştirerek peri oğlu olurlar (Akgün, 2000, s. 155).

Yılan on beş kat derisinden çıkıp göz kamaştıran bir delikanlı/güneş gibi bir delikanlı olur (Sakaoğlu, 2002, s. 320; Seyidoğlu, 2006, s. 15; Günay, 2011, s. 232-234; Tunç, 2008, s. 185).

Eşek kafası, kuru kafa gibi organlar da peri oğluna dönüşebilir (Boratav, 2011, s. 143-147; Deniz, 1992, s. 156; Erşahin, 2011, s. 448).

Periler çiğdem gibi çiçek şeklinde olabilir (Tunç, 2008, s. 177; Kunos, 1991(2), s. 110).

Periler kabak gibi sebze şeklinde olabilir (Şimşek, 2001, s. 73).

Periler akşam ya da gece şekil değiştirirler (Tunç, 2008, s. 177).

Periler kız veya erkek cinsinde olabilir. Her iki cinstede güzellik ve yakışıklılık dikkati çekmektedir.

Peri kızları ayın on dördü gibidir (Boratav, 2009, s. 156, Tuğrul, 1969, s. 337; Sakaoğlu, 2002, s. 306; Doğramacıoğlu, 2002, s. 113).

Ay parçası gibidir (Karasu, 2002, s. 192; Tunç, 2008, s. 171).

Aya “Sen doğma, ben doğayım.” demektedir (Günay, 2011, s. 271; Köksel, 1995, s. 278).

Gözlerin görmediği güzelliktir (Sakaoğlu, 2002, s. 479).

Dünya güzeldir, güzeller güzeldir (Tunç, 2008, s. 223; Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 227; Göde, 2011, s. 198).

Periler yakışıklı mı yakışıklı, ayın on dördü gibi bir delikanlıdır (Boratav, 2009, s. 174; Boratav 2011, s. 79; Tuğrul 1969, s. 326; Sakaoğlu, 2002, s. 320; Seyidoğlu, 2006, s. 15; Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 413; Akyol, 2010, s. 306; Atlı, 2011, s. 308).

Perilerin diğer fiziksel özellikleri

Perilerin elbisesi ak, kara ya da al renklidir (Sakaoğlu, 2002, s. 320).

Periler gemiyi durdurabilecek kadar güçlüdür (Sakaoğlu, 2002, s. 494).

Peri kızlarının kanlarından değerli eşyalar meydana gelir (Akt. Polat, 2020, s. 265).

4.4. 2. Perilerin varlıksal özellikleri

Peri kızı ya da peri oğlu gibi genel adlandırmaların yanı sıra özel isimli periler de mevcuttur.

Peri kızlarının Dülger kızı, Şad-Banu, Kamer- Banu, Şemse- Banu, , Hıyardan Şemşem Güzeli, , Kamer Beni, Şemsi Beni, Gülbani, Şahmaymun Kadın; Hüri; Bilal gibi özel isimleri vardır (Boratav, 2009, s. 159; Sakaoğlu, 2002, s. 400; Alptekin, 2002, s. 454; Alptekin, 2002, s. 373; Doğramacıoğlu, 2002, s. 147; Tunç, 2008, s. 167; Kasımoğlu, 2010, s. 641; Radloff-Kunos, 1998, s. 200). Melkan da bu isimlere ilave edilebilir (Akt. Sarpkaya, 2018, s. 90).

Peri oğlanlar Hüsnü Yusuf, Benli Bahri, Sedefkâre, Şahmerdan, Bahtiyar, Hasan-ı Bengiboz; Muhsin, Memmet Çağ, Şah Bender, gibi özel isimler alırlar (Boratav, 2009, s. 178; Boratav, 2011, s. 79; Tuğrul, 1969, s. 326; Alptekin, 2002, s. 278; Deniz, 1992, s. 159; Kasımoğlu, 2010, s. 646; Atlı, 2011, s. 308; Erşahin, 2011, s. 448; Radloff-Kunos, 1998, s. 217).

Perilerin soyu gökyüzü, su, yiyecekler, ağaç ile ilişkilendirilir.

Perilerin babası ay, annesi gündür (Boratav, 2009, s. 159).

Perilerin annesi ay, babası yıldızdır (Köksel, 1995, s. 188).

Perilerin annesi ve babası denizdir (Akyol, 2010, s. 301).

Ağaç, hamur veya helvadan yapılan oyuncak bebekler ya da korkuluklar suya atılınca sudan peri kızı çıkar (Boratav, 2009, s. 156; Köksel, 1995, s. 180; Köksel, 1995, s. 188; Akyol, 2010, s. 300).

Periler portakal, karpuz, nar, limon, elma, turunç, yumurta, karpuz, hıyar, limon gibi yiyeceklerin içinden çıkar (Tuğrul, 1969, s. 337; Seyidoğlu, 2006, s. 188; Günay, 2011, s. 271; Şimşek, 2001, s. 81; Köksel, 1995, s. 177; Kara, 1996, s. 413; Karasu, 2002, s. 251; Tunç, 2008, s. 171).

Periler kütüğün, odunun, ceviz ağacının içinden çıkar (Boratav, 2009, s. 209; Doğramacıoğlu, 2002, s. 113; Köksel, 1995, s. 279)

Perilerin kanının aktığı yerde ağaç biter (Tuğrul, 1969, s. 337; Alptekin, 2002, s. 456; Köksel, 1995, s. 178, Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 230; Tunç, 2008, s. 172).

Periler neşelidir.

Peri kızları gülüp oynarlar, eğlenirler (Sakaoğlu, 2002, s. 494; Günay, 2011, s. 348; Deniz, 1992, s. 157).

Periler yeşil ovaların içindeki sularda oynarlar (Akt. Sarpkaya, 2018, s. 92).

Periler ölümlüdür.

Periler üzerlerine idrar serpilince ölürler (Alptekin, 2002, s. 281).

Periler kendilerini ateşe atınca ölür (Boratav, 2009, s. 178; Deniz, 1992, s. 159; Deniz, 1995, s. 206).

Kıyafetleri yanınca periler de yanıp kül olur (Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 447).

Periler dikenlere çarpınca ölür (Boratav, 2011, s. 150).

Periler zehirli iğnelere çarpınca ölür (Kunos, 1991(2) , s. 24).

Periler kurdun yemesi sonucu ölür (Sakaoğlu, 2002, s. 404).

Periler ölümsüzdür.

Periler yanmazlar, kesilmezler, doğranmazlar (Boratav, 2009, s. 157).

Perilerin sırları/tılsımları vardır. Bu sırlar/tılsımlar türlü biçimlerde açığa çıkar/bozulur ve periler ortadan kaybolur.

Periler sırları açığa çıkınca ortadan kaybolurlar (Boratav, 2011, s. 146; Deniz, 1992, s. 156; Tunç, 2008, s. 186; Radloff-Kunos, 1998, s. 217).

Perilerin kıyafetleri saklanınca/yakılınca tılsımları bozulur, şekil değiştiremezler (Sakaoğlu, 2002, s. 399; Alptekin, 2002, s. 373; Köksel, 1995, s. 164; Doğramacıoğlu, 2002, s. 147).

Perilerin donları/kıyafetleri/postları/kürkleri yakılınca ortadan kaybolurlar (Boratav, 2011, s. 128; Aslan, 1994, s. 157; Köksel, 1995, s. 170; Tunç, 2008, s. 168; Kunos, 1991(2), s. 111).

Periler sırları açığa çıkınca güvercin olup ortadan kaybolurlar (Boratav, 2009, s. 154; Boratav, 2011, s. 128; Sakaoğlu, 2002, s. 401; Günay, 2011, s. 235).

Padişahın kızı eşegin aslında ayın on dördü gibi bir delikanlı olduğunu söyleyince bir gürültü kopar, eşegin peşine düşen ifrit onu alıp kaçıır (Şimşek, 2001, s. 101).

Peri kızın başına iğne batırınca kuş olup uçar (Alptekin, 2002, s. 455; Şimşek, 2001, s. 82; Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 242).

Peri kızının yakasındaki iğneyi çekince tılsımı bozulur (Kara, 1996, s. 413).

Perilerin saçından üç tel koparmak ya da saçına tarak vurmak uçup gitmelerine neden olur (Tuğrul, 1969, s. 337; Köksel, 1995, s. 178; Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 304).

Periler sihirli hediyeler verir. Bu hediyeler kimi durumlarda peri kızlarının eşlerine yol göstermek ve onlara imtihanlarında yardımcı olmak içindir.

Periler altın yumurtlayan tavuk, içi mücevher dolu nar, içinden türlü çeşit elbise çıkan ceviz, içinden tatlısıyla sütlüsüyle bir sofraya çıkan ceviz, içinden el değmemiş, dikiş dikilmemiş bir elbise çıkan fındık kabuğu, altın, elmas gibi sihirli hediyeler verirler (Boratav, 2011, s. 83; Boratav, 2011, s. 93; Tuğrul, 1969, s. 328; Sakaoğlu, 2002, s. 340; Sakaoğlu, 2002, s. 476; Günay, 2011, s. 315; Tunç, 2008, s. 159).

Peri kızı, eşini düştüğü güç durumdan kurtarır. Ona imtihanlarında yardım eder. Bu sayede eşi her yeri örtecek halı, kış mevsiminde bitmeyen yaz meyvesi, içinden bir Arap'ın çıktığı kabak/düdük/kaval, başına geçeni görünmez yapan külah/fes/takke, uçan seccade, kendi kendine adam döven sopa/tokmak/topuz, altın pisleyen eşek, kuruşu altına çeviren para kesesi, "Açıl tabakam/sinim/cevizim." deyince türlü yemekler saçan tabaka/sini/ceviz, yedikçe çoğalan üzüm, yeni doğan ancak konuşabilen çocuk ile imtihanlarının üstesinden gelir (Boratav, 2009, s. 212-213; Boratav, 2011, s. 83-85; Boratav, 2011, s. 208-210; Tuğrul, 1969, s. 267; Sakaoğlu, 2002, s. 303-304; Sakaoğlu, 2002, s. 307-310; Doğramacıoğlu, 2002, s. 176; Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 454; Tunç, 2008, s. 165; Akyol, 2010, s. 321; Atlı, 2011, s. 273; Atlı, 2011, s. 304).

Peri padişahının aynası ölüyü canlandırır (Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 395).

Periler yüzünü, ellerinin güzelliğini, boyunu, huyunu, saçını, burnunu, yeşil gözlerini, aklını, yaşını hasılı en güzel nesi varsa yaşlı kadına verip onu gençleştirirler (Boratav, 2009, s. 147; Doğramacıoğlu, 2002, s. 315; Tunç, 2008, s. 217; Akyol, 2010, s. 418; Göde, 2011, s. 258).

Periler yeni doğmuş kız çocuğuna iyi dileklerde bulunur ve ona olağanüstü özellikler bahşederler. Kimi örneklerde çocuklara isim de verirler.

Periler genellikle hamamda doğmuş fakir kadının kızına duvardan çıkıp iyi dileklerde bulunur. Perilerin sayısı üç ya da dördtür. Kızın yürüdükçe ayağının altında çimen biter, güldükçe yüzünde güller açar, ağladıkça gözünden inci dökülür, tepesine attıkça su altın olur, tuttuğu altın olur. Kolundaki pazubent çıkarılırsa ölür (Sakaoğlu, 2002, s. 440; Seyidoğlu 2006, s. 166; Günay, 2011, s. 237; Alptekin, 2002, s. 332; Köksel, 1995, s. 342; Doğramacıoğlu, 2002, s. 180).

Periler hamamda doğan kıza seslerinin güzelliğini, saçını, güzelliğini, hünerini verir (Seyidoğlu 2006, s. 170; Alptekin, 2002, s. 416).

Periler hamamda doğan ve iyi dileklerde buldukları kızlara Gülperi, Gülşen, Muradına Nail Olmayan Dilber, gibi isimler koyarlar (Köksel, 1995, s. 333; Kunos 1991(1) , s. 20; Radloff-Kunos, 1998, s. 186).

Peri yerine üç dervişin gelip üç hediye verdiği örnekler de vardır (Tuğrul, 1969, s. 275; Seyidoğlu, 2006, s. 175).

Periler ev işlerinde beceriklidir.

Evi silip süpürür, yemek yaparlar (Boratav, 2009, s. 209; Sakaoğlu, 2002, s. 303; Günay, 2011, s. 273; Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 230; Tunç, 2008, s. 172; Atlı, 2011, s. 302).

Peri kızlarının açtığı hamur tükenmez (Akt. Polat, 2020, s. 265).

Periler eşya, bitki ve hayvanlara hükmederler.

Periler eşya, bitki, hayvan vb. her şeyle iletişim kurabilir, onlara istediklerini yaptırabilirler (Boratav, 2009, s. 158; Sakaoğlu, 2002, s. 378; Günay, 2011, s. 275; Deniz, 1992, s. 177; Köksel, 1995, s. 165; Doğramacıoğlu, 2002, s. 289).

Periler yemekleri altın ve elmasa, kuşa döndürürler (Köksel, 1995, s. 167; Tunç, 2008, s. 168).

Periler her şeyden haberdardır. Geçmiş, geleceği bilirler.

Periler sırları açığa çıkarır, kaçırılmış/sürgün edilmiş çocuklarla anne babalarını kavuştururlar (Sakaoğlu, 2002, s. 322; Günay, 2011, s. 77; Kasımoğlu, 2010, s. 652).

Periler rüyalara girip gelecekte haber verir (Kasımoğlu, 2010, s. 766).

İnsan yüzü görmek periler için önemlidir:

Peri padişahının kızı ömür boyunca insan yüzü görmediğinden ne ağlar ne de güler (Kunos, 1991(1) , s. 226).

Perilerin çocuğu babasının yüzünü görmeden doğmaz (Köksel, 1995, s. 210).

Sözün periler üzerindeki tesiri büyüktür.

Periler “Dilini, dilime değiştir” sözünden korkup kaçarlar (Alptekin, 2002, s. 425).

Eşek peri padişahının oğludur. Doğduğunda kelime-i tevhid getirir, onlar da bu bize yaramaz diyerek oğlanı sürgün ederler (Şimşek, 2001, s. 100).

Periler yalnızca Sultan Süleyman'ın mührüne içtikleri anttan cayamazlar (Akt. Polat, 2020, s. 268).

Perilerin diğer varlıksal özellikleri

Periler, kıl birbirine vurularak yardıma çağrılır (Kasımoğlu, 2010, s. 448).

4.4.3. Perilerin toplumsal özellikleri

Periler dağlarda, tepelerde, mağaralarda, ıssız yerlerde, yer altı saraylarında, kuyularda, kalelerde vb. yerlerde yaşarlar.

Periler Kaf Dağı'nın arkasında yaşar (Özçelik, 1993, s. 395; Kasımoğlu, 2010, s. 641).

Periler Kaf u Küf Dağı'nın arkasında yaşar (Aslan, 1994, s. 181).

Periler Kaf Dağı'nın arkasında, çiçekli ağaçlar içinde yaşar (Atlı, 2011, s. 377).

Periler dokuz dağın arkasındaki Perili Köşk'te yaşar (Özçelik, 1993, s. 530).

Periler dağın başında yaşar (Kara, 1996, s. 416).

Periler tepe başında yaşar (Günay, 2011, s. 235).

Periler tepenin başındaki köşkte yaşar (Boratav, 2011: 93).

Periler mağarada yaşar. Mağarada güzel karyolalar eşyalar vardır (Boratav, 2009, s.172; Seyidoğlu, 2006, s. 86; Günay, 2011, s. 235).

Periler ıssız yerlerde yaşar (Günay, 2011, s. 76).

Periler etrafı ormanlık, in cin olmayan yerlerdeki saraylarda yaşar (Sakaoğlu, 2002, s. 494).

Periler kırk odalı konakta yaşar (Boratav, 2011, s. 79).

Periler saraylarda yaşar (Boratav, 2011, s. 82; Deniz, 1992, s. 157).

Periler iki katlı sarayda yaşar (Kasımoğlu, 2010, s. 561).

Periler kapısında köle bağlı olan kırkıncı odada yaşarlar (Günay, 2011, s. 315).

Peri kızları yasak odanın içindeki mücevher köşkte yaşar (Alptekin, 2002, s. 373).

Periler su altında yaşar (Sakaoğlu, 2002, s. 306; Köksel, 1995, s. 180; Karasu, 2002, s. 178; Akyol, 2010, s. 300).

Periler kuyu dibindeki odalarda yaşar (Deniz, 1992, s. 235).

Periler kuyunun dibindeki kırkıncı odada yaşar (Göde, 2011, s. 294).

Periler yeraltı sarayında içinde güller ve havuz olan bir bahçede yaşar (Boratav, 2011, s. 147; Sakaoğlu, 2002, s. 399)

Periler bahçesi güllük gülistanlık, güllerin dalında bülbüller öter, altından ırmaklar akar bir sarayda yaşarlar (Tunç, 2008, s. 178).

Periler şarıl şarıl suların aktığı, güllük gülistanlık bir bahçedeki zümrülden bir köşkte yaşar (Kunos, 1991(1) , s. 79)

Periler çölün ortasındaki koskocaman demir kapılı konakta yaşar. Bağlar, bahçeler, meyvelikler, havuzlar, kuşlar vardır (Kara, 1996, s. 482).

Periler bahçesindeki ağaçlarda inciler, mercanlar asılı olan bir diyarda yaşar (Boratav, 2011, s. 78).

Periler yanına gidince ağlamaya başlayan narla; yanına gidince gülmeğe başlayan ayva olan peri diyarında yaşar (Sakaoğlu, 2002, s. 315).

Peri kızları Gehergin Kalası denilen yerde yaşar (Sakaoğlu, 2002, s. 401).

Peri kızları Gevher-i Nigon denilen yerde yaşar (Alptekin, 2002, s. 373).

Peri kızları Kal'a-yı Gövhernikin denilen yerde yaşar (Doğramacıoğlu, 2002, s. 147).

Periler İrem Bağları'nda yaşarlar (Akt. Polat, 2020, s. 266).

Periler ve padişahları Bülbülistan adlı şehirde yaşarlar (Akt. Polat, 2020, s. 267).

Periler toplu halde yaşar.

Periler toplu olarak (3, 40 vb. sayılarda) hareket ederler (Boratav, 2009, s. 209; Tuğrul, 1969, s. 325; Sakaoğlu, 2002, s. 399; Günay, 2011, s. 235; Deniz, 1992, s. 157; Köksel, 1995, s. 191; Doğramacıoğlu, 2002, s. 145; Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 448; Atlı, 2011, s. 310).

Periler evlenirler.

Küçük oğlan/kızı, peri kızı/oğlan ile evlenir (Boratav, 2011, s. 128; Sakaoğlu, 2002, s. 321; Köksel, 1995, s. 165; Bakırcı, 2000, s. 261; Karasu, 2002, s. 231; Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 309; Tunç, 2008, s. 166; Atlı, 2011, s. 302; Göde, 2011, s. 199; Radloff-Kunos, 1998, s. 216).

Periler insanlarla evlenir, kırk gün kırk gece düğün yaparlar (Boratav, 2009, s. 212; Boratav, 2011, s. 80; Sakaoğlu, 2002, s. 314; Günay, 2011, s. 236; Köksel, 1995, s. 185; Tunç, 2008, s. 169)

Peri düğününde kırk gün kırk gece davul çaldırılır (Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 399).

Perilerin nikâhları kıyılır. Kırk gün kırk gece toylar, düğünler tutulur, açlar tok olur, çıplaklar taze olur, yiyip içip muratlarına geçerler (Günay, 2011, s. 275).

Peri ile insanın nikâhını peri hoca kıyar (Kasımoğlu, 2010, s. 561).

Periler ulaşımını değişik biçimlerde sağlarlar.

Perilerin göz yumma/açma arasında bir yerden bir yere giden/uçan atları vardır (Seyidoğlu 2006, s. 157; Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 395).

Perilerin inci mercanla süslü taksileri, altın arabaları vardır (Günay, 2011, s. 316; Tunç, 2008, s. 167).

Periler için mesafe yoktur. Onlar için uzak-yakın yoktur (Sakaoğlu, 2002, s. 403).

Perilerin yöneticileri, kanunları ve orduları vardır.

Periler padişahlık ya da krallıkla yönetilir (Boratav, 2009, s. 147; Alptekin, 2002, s. 278; Kumartaşlıoğlu, 2006, s. 346).

Perilerin kanununda insanlara görünmeleri yasaktır (Göde, 2011, s. 195).

Perilerin orduları vardır (Tunç, 2008, s. 177).

Periler bir evin içinde devlerle savaşır (Göde, 2011, s. 278).

Perilerin diğer toplumsal özellikleri

Peri kızları kaşık, çatal kullanır; pilav yer (Sakaoğlu, 2002, s. 494).

Periler insanlarla süt kardeş olabilirler (Akt. Polat, 2020, s. 266).

Perilerin masallardaki görünümü mitolojik çağrışımlar yapmaktadır. Örneğin perilerin kökeninin Ay Ata'ya bağlanması Uluğ Han Ata Bitigçi'de geçen yaratılış ile anlatımları anımsatmaktadır. Söz konusu kısımda dört unsurun birleşmesinden dokuz ay sonra bu yaratıktan insan şeklinde bir mahlûk çıktığı ve bu insana "Ay Ata/Ay Baba" denildiği anlatılmaktadır (Akt. Yıldız, 2015, s. 324). Yine aynı bölümde topraktan yaratılan kişinin dişi olduğu ve bu kişiye "Ay-va/Ay yüzlü" adının verildiği belirtilmektedir (Akt. Yıldız, 2015, s. 324). Söz konusu bilgi periler için kullanılan ay parçası, ayın on dördü gibi ay ile birlikte kurulan güzellik sıfatlarının arkaik anlatılardan beri sürekliliğini koruduğunu ve bu bağlamda bir güzellik kalıbını/klişesini yansıttığını göstermektedir. Yüzün aya benzetilmesi peri kızlarının sarı saçlarının, ay ışığının yansması olarak düşünüldüğü şeklinde yorumlanabilir. Ay ışığı ayı nasıl çevreliyorsa, sarı saçlar da ay yüzü öyle çevreler.

Perilerin kanının aktığı yerde ağaç bitmesi, ağaç kültürüyle ilgili olarak değerlendirilebilir. Söz konusu periler şehzadenin, geceyi ağaçta geçirirken bulunduğu kızlardır. Burada hem ilk duruma atıf hem de ağaçta bulunan kızın çocuk sahibi olmasıyla ağaç ve üreme arasında bir bağlantı kurulabilir. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan ava giderken ağacın kovuğunda yalnız başına oturan bir kız görmüş ve ondan çocuk sahibi olmuştur (Sakaoğlu-Duymaz, 2016, s. 221).

Perilerin su ile münasebetleri ise iye kavramını akla getirmektedir. Eski Türkler tabiatta bulunan hemen her şeyin arkasında birtakım gizli güçlerin varlığını kabul etmişler; örneğin dağ, tepe, kaya, pınar, su kaynağı, mağara, ağaç, orman, göl, demir, kılıç, ateş, ocak vb. varlıkların canlı bir ruha sahip olduklarına inanmışlardır. Genel anlamda bu ruhları "sahip" anlamında "iye" olarak adlandırmışlardır (Sarıtaş, 2016, s. 50). Gümüştepe de peri-su ilişkisini perileri sözü edilen yerlerin iyesi olarak yorumlar. Gümüştepe'ye göre destan ve masallarda geçen, özellikle çeşme başlarında, göllerde, denizlerde kahramanların karşısına çıkan su perileri, o suyun koruyucu iyeleridir (2016, s. 66). İlaveten suyun yaradılış, hayat verme ve doğum fonksiyonları suya cinsiyet kazandırmış ve peri kızlarıyla kendini açığa çıkarmıştır (Turan, 2018, s. 83).

Perilerin şekil değiştirmesi bir başka arkaik unsurdur. Simge Özer Pınarbaşı, kuşun Antik Mısır uygarlığından beri ruhun simgesi olageldiğini belirterek kuşa dönüşen kadınlar ve göl temasının Şamanizm kaynaklı

olduğın iddia eder. Ona göre bu dönüşüm gökyüzünden gelen bereketli ruhların yaradılışın başladığı suda döllenen, doğurduktan sonra gökyüzüne geri döndükleri inancını gösterir. Hem uçabilen, hem yüzebilen, hem de karada dolaşabilen kuş kadınlar yaradılışın gök, yer ve su döngüsünü tamamlarlar (2012, s. 102). Jean-Paul Roux da Türklerde insanlarda bulunan ruhun kuşbiçimli olarak düşünöldüğünü ifade eder (2005, s. 35).

Roux'nun verdiği "Hayvanlar ateşten korkar dolayısıyla hayvan kisvesinde dolaşan ruhlar da ateşten korkar." bilgisi (2005, s. 38) kuş/güvercin şeklindeki perilerin ateşten korkmasını ya da ölümlerinin çoğunlukla yanmayla ilişkili olmasını açıklar gözükmektedir.

Perilerin yeni doğmuş çocuğa iyi dileklerde bulunması Ayzıt'ın bir çocuk doğacağı zaman tarla, çiçek ve yemiş perilerini alarak lohusanın yanına gitmesi ve Süt Gölü'nden aldığı bir damla sütü çocuğun ağzına damlatmasını akla getirmektedir (Uraz, 1994, s. 101).

Perilerin biçimi, evliliği, çatal kaşık kullanması, arabalara binmesi gibi insana ait unsurlar ise anlatıcının periyle ilgili tasavvurunu en iyi bildiği, tanıdığı varlık olan insandan yola çıkarak yaptığını göstermektedir (Sarpkaya, 2018, s. 95). Dolayısıyla periler özelinde olağanüstüyü olağana benzetme gayreti göze çarpmaktadır.

Sonuç

Periler anlatılarda –özellikle masallarda- kilit bir rol oynarlar, anlatıyı bir diğer aşamaya geçirmek için gerekli olan alt yapıyı sağlarlar. Bir eksikliği giderirler ya da anlatıya yol alabileceği yeni bir güzergâh açarlar. Türk kültürünün olağanüstü varlıklar kadrosu içinde yer alan periler; görünüş, cinsiyet, yeme-içme, eğlenme, evlenme, ordu halinde bulunma gibi toplumsal, askeri ve devlet düzeni açılardan insani; sihir yapma, şekil değiştirme, canlı-cansız her şeyle iletişim kurabilme, gelecekte haber verme, tehlikelerden kolayca sıyrılabilme gibi nitelikleriyle insanüstü/insandışı bir özellik göstermektedir. Bu yönüyle Türk anlatı geleneğinin hayâl ile gerçeği birleştiren bir unsuru olmaktadır. Çoğunlukla kadın olarak düşünölen perilerin cinsiyetine dair çokça erkek versiyonların bulunması ve onların da güzellik bakımından Ay'la ilişkilendirilmesi kalıplaşmış bir algının cins ayrımı olmaksızın geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak peri deyince akla daha çok kadın gelmekte, "güzellik" daha çok kadınla özdeşleştirilmektedir. Peri kızlarının güzellikleri kadar

dile getirilen bir başka yönleri ise becerikli oluşları, evi silip süpürmeleri, yemek yapmalarıdır. Toplumun “ideal kadın” anlayışı anlatılara peri kapsamında da yansımaktadır. Kadın ve erkek periler arasındaki önemli farklardan biri erkek perilerle ilgili bir yasak durumunun söz konusu olmasıdır. Örneğin hayvan şeklinde perinin aslında yakışıklı bir delikanlı olduğu açığa çıkmamalıdır, vücutlarında bulunan anahtara dokunulmamalıdır vb. gibi. Bunları yapmak peri oğlanların ortadan yok olmasına neden olmaktadır. Peri kızlarının ilk şekillerinin dile getirilmesiyle ilgili bir yasak ise söz konusu değildir. Bu durum kadınların çoğunlukla evlilikle sonuçlanan süreçlerinde erkek himayesi altına girmesi dolayısıyla ilk şekilleriyle bağlantılarının kopması olarak yorumlanabilir. Erkeklerde ise daimi bir soy unsuru hâkimdir. Nitekim peri oğlanların çocukları da babalarındaki gibi anahtarla/mühürle doğarlar. Bu onların peri soyu olduğuna işarettir. Oysa peri kızların çocuklarına aktardıkları bir özellikleri tespit edilememiştir. Perilerin hem hayvandan hem bitkiden hem de nesnelere dönüşebilmeleri bütüncül bir algının yansımasıdır. Buradaki fark ise hayvandan dönüşme silkinme/yıkanma gibi perinin kendi başına yaptığı eylemler sonucunda olmaktadır bitki veyahut yiyecekten dönüşmede başka kişinin devreye girmesi gerekmekte, periler daha önce işaret edilen yerlerde ortaya çıkarlarsa yaşamlarına devam edebilmektedir. Yani yiyeceklerle ilişkili olarak ortaya çıkan perilerin bu dönüşümde inisiyatif sahibi değil eylemden etkilenen kişi olarak anlatılarda yer aldığı görülür. Perilerin şekil değiştirmesiyle ilgili bir başka husus ise kurbağadan dönüşümde ortaya çıkmaktadır. Öpülünce şekil değiştirerek peri oğlana dönen kurbağa örneğinde Batı masalları etkisinin olduğu söylenebilir. Diğer örneklerle bakıldığında su ile bağlantılı olarak ortaya çıkan dönüşümlerin daha çok kadınlarla ilgili olduğu görülmektedir. Perinin anlatılardaki görünümü onların dağ başlarında, ıssız yerlerde yaşamaları, çoğunlukla kuş şeklinde düşünülmesi, evlenmeleri gibi yönlerden halk inançlarıyla da uyumaktadır.

Sıralanan başlıklar ve elde edilen veriler perinin kültürün yeniden üretiminde/güncellenmesinde geleneği temel alan bir başvuru belleği oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Kısa bir internet taramasıyla görülebilecek perinin kullanım alanlarının genişliği, Türk anlatı belleğinden/geleneğinden beslenen ve aynı zamanda kültürel ekonomik alanlarda yeniden üretilen bir unsur olması yönüyle de geleneği besleyen bir hale dönüşmesinin kapısını aralamaktadır. Çeşitli özellikleriyle ortaya

konan peri, tüketim ağlarının yaygınlığı da göz önünde bulundurulduğunda kültürel üretimler için zengin ve henüz yeterince işlenmemiş bir başvuru kaynağı olma özelliği göstermekte ve kültürel ekonomik sektörlerdeki üretici/yaratıcılarının ilgisini beklemektedir.

Kaynaklar

- Ahmet, Z. (2009). *Eski Uygurca AltunYaruk Sudur'dan "Aç Bars" öyküsü (metin çeviri-açıklamalar-sözlük)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akgün, Y. (2000). *Trabzon masalları üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Akyol, E. (2010). *Muğla masalları metin- inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Albayrak, N.(2004). *Ansiklopedik halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. İstanbul: L&M.
- Alptekin, A.B. (2002). *Taşeli masalları*. Ankara: Akçağ.
- Alptekin, A. B. (2005). *Halk hikâyelerinin motif yapısı*. Ankara: Akçağ.
- Apak, F. T. (2017). *Anadolu sahası Türk masallarındaki olağanüstülük motifi ve uygulamalı halk bilimi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Aslan, N. (1994). *Yozgat masallarında motif ve tip araştırması (inceleme-metinler)*. Yayınlanmamış doktora tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Atlı, S. (2011). *Kastamonu masalları (araştırma-inceleme-metin)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Bakırcı, N. (2000). *Niğde masalları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Bali, M. (1973). *Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi varyantlarının tespiti ve halk hikâyeciliği bakımından önemi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Bayat, F. (2015). *Türk kültüründe kadın şaman*. İstanbul: Ötügen.
- Bayladı, D. (2002). *Tanrıların öyküsü*. İstanbul: Say.
- Beydili, C. (2005). *Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük*. Ankara: Yurt.
- Bonnefey, Y. (2000) *Atik dünya ve geleneksel toplumlarda dinler ve*

mitolojiler sözlüğü. Ankara: Dost.

- Boratav, P. N. (2009). *Zaman zaman içinde*. İstanbul: İmge.
- Boratav, P. N. (2011). *Az gittik uz gittik*. Ankara: İmge.
- Boratav, P. N. (2012). *Türk mitolojisi*. Ankara: Bilgesu.
- Borges, J. L. (2015). *Düşsel varlıklar kitabı*. İstanbul: İletişim.
- Bozkurt, N. (2007). "Peri". *İslam Ansiklopedisi*, C.34, 232-233.
- Cömert, B. (2010). *Mitoloji ve ikonografi*. Ankara: De Ki.
- Çobanoğlu, Ö. (2015). *Türk halk kültüründe memoratlar ve halk inançları*. Ankara: Akçağ.
- Deniz, R. (1992). *Kayseri masalları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Doğramacıoğlu, H. (2002). *Kilis masalları derleme ve tahlil çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Duman, M. (2020). *Türk halk anlatmalarında olumsuz tipler*. Ankara: Karakum.
- Duvarcı, A. (2005). Türklerde Tabiat Üstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar ve Uygulamalar. *Bilig*, (32), 125-144.
- Ekici, M. (2004). *Türk dünyasında Köroğlu*. Ankara: Akçağ.
- Eren, M. (2001). *Bitlis masalları*. Yayınlanmamış doktora tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Ergin, M. (1989). *Dede Korkut kitabı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ergun, P. (2019). *Sibirya Türklerinin destanlarında iyeler*. Konya: Kömen.
- Erşahin, İ. (2011). *Kahramanmaraş masalları üzerine tip ve motif araştırması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2014). *Anadolu inançları*. İstanbul: Derin.
- Gecekuşu, A. (2006). *Güzel adlandırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Gezgin, D. (2016). *Su mitosları*. İstanbul: Sel.
- Göde, B. (2011). *Amasya masalları (araştırma-inceleme-metin)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Gömeç, S. (2009). *Türk destanlarına giriş*. Ankara: Akçağ.
- Gümüş, İ. (2019). *Elif ile Mahmut hikâyesi*. İstanbul: Hiperyayın.
- Gümüştepe, P. N. (2016). *İslamiyet sonrası Türk destanlarında masal motifleri üzerine bir değerlendirme*. Yayınlanmamış yüksek

- lisans tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Günay, U. (2011). *Elaziğ masalları ve Propp metodu*. Ankara: Akçağ.
- Gürçay, S. (2017). Gılgamış destanı ve titanların savaşında kahramanın yolculuğu. *Folklor/Edebiyat*, 23(89), 67-90.
- Hançerlioğlu, O. (2013). *Dünya inançları sözlüğü*. İstanbul: Remzi.
- Kara, R. (1996). *Erzincan masalları (metinler ve incelemeler)*. Yayınlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karasu, C. (2002). *Bolu masalları üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Kasımoğlu, H.(2010). *Van yöresine ait Türk halk masalları*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kırcı, E. (1995). Karaca Oğlan ile İsmikân Sultan. *Milli Folklor*, (27), 66-69.
- Köksal, H. (2014). *Battal Gazi destanı*. Ankara: Akçağ.
- Köksel, B. (1995). *Gaziantep masalları üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2006). *Balıkesir masallarında motif ve tip araştırması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Küçük, M. A. (2013). Geleneksel Türk dinindeki “ana/dişil ruhlar” a mitolojik açıdan bakış. *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (1), 105-134.
- Ögel, B. (2006). *Türk mitolojisi*. Cilt. 2. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özçelik, M. (1993). *Afyonkarahisar masalları üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özünel, E. Ö. (2006). *Masal mekânında kadın olmak*. Ankara: Geleneksel.
- Pınarbaşı S.Ö. (2012). Türk kültüründe kuşa dönüşen kadınlar. *Acta Turcica*, 4(1), 96-103.
- Polat, İ. (2020). *Türk masal ve efsanelerinde olağanüstü güçler ve varlıklar*. İstanbul: Selenge.
- Roux, J. P.(2005). *Orta Asya’da kutsal bitkiler ve hayvanlar*. İstanbul:

Kabalcı.

- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt masalları*. Ankara: Akçağ.
(2018). *Masal araştırmaları 2*. Ankara: Akçağ.
- Sakaoğlu, S.- Alptekin, A.B.- Sakaoğlu, Y.-Şimşek, E. (1997). *Meddah Behçet Mahir'in bütün hikâyeleri I*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Sakaoğlu, S.- Duymaz, A. (2016). *İslamiyet öncesi Türk destanları*. İstanbul: Ötüken.
- Sarı, A.- Ercan C. A. (2008). *Masalların psikanalizi*. Ankara: Salkımsöğüt.
- Sarıtaş, S. (2016). "Türk mitolojisinde ak iyeler". F.A. Turan ve M. Ozan (ed.). *Türk mitolojisine giriş*. (s.49-61). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sarpkaya, S. (2015) Dede Korkut'ta olağanüstü tipler. *Milli Folklor*, 27(107), 97-107.
- Sarpkaya, S. (2018). *Türklerin şeytani masalları*. Ankara: Karakum.
- Seyidoğlu, B. (2006). *Erzurum masalları*. İstanbul: Dergâh.
- Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova masallarında motif ve tip araştırması*. 2 cilt, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Şişman, B. (2000). Anadolu'da yaşayan halk inançlarının menşei üzerine bir araştırma. *Milli Folklor*, 12(46), 104-108.
- Tuğrul, M. (1969). *Mahmutgazi Köyü'nde halk edebiyatı*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Tunç, T. (2008). *Manisa masalları üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Turan, F.A. (2018). "Su ezzinden (iyesinden) su perileri naiadlara bir değerlendirme". Dr. R. Gökben Saluk. *Bilimin izinde Prof. Dr. Pakize Pervin Aytaç armağanı*. (s.83-93). Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Uraz, M. (1994). *Türk mitolojisi*. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.
- Yekbaş, H. (2010). Klasik Türk şiirinde bazı halk inanışları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 155-184.
- Yeşildal, Ü. Y. (2020). *Masal ve peri*. Konya: Palet.
- Yıldırım, N. (2006), *Fars mitolojisi sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı.
- Yıldız, N.A. (2015). *Türk dünyası destanlık geleneği ve destanlar*. Ankara: Akçağ.
- URL1:http://www.tebdiz.com/index.php?sayfa=arama_sonuc_yenisite, Erişim tarihi: 15.11.2021.
- URL2: <https://sozluk.tdk.gov.tr/>, Erişim tarihi: 15.11.2021.